

Leven tussen de ganzen

Lees verder op de volgende pagina.

INTERVIEW MAARTEN LOONEN OVER POOLONDERZOEK

Ganzenonderzoeker op Spitsbergen

● Pieter Blik

Begin jaren negentig streek vogelonderzoeker Maarten Loonen neer in Ny-Ålesund op Spitsbergen, het meest noordelijke dorp ter wereld. „Voor de mensen daar ben ik de zwaluw die de zomer brengt: „Oh, we hebben de ganzen gezien, dan komt Maarten ook.””

De eerste keer dat Loonen voet aan wal zette op Spitsbergen was in 1988. „Ik studeerde biologie en wilde de interactie tussen planten en dieren bestuderen. Ik was daar toen om ganzen langs de hele kust te tellen. In 1997 promoveerde ik daarop aan de Rijksuniversiteit Groningen.”

Tijdens het ganzenseizoen komt Loonen jaarlijks naar Spitsbergen. In het huisje in Ny-Ålesund kookte hij voorheen zelf. „Overdag sliep ik en ’s nachts observeerde ik de ganzen. Die liepen ongestoord door het dorp.”

Om de ganzen te kunnen volgen, ringt hij ze met een grote geel- of blauwgekleurde ring en een unieke code. Dat gebeurt ’s zomers wanneer de beesten niet kunnen vliegen, doordat ze alle grote slagpennen van de vleugels tijdelijk kwijt zijn. „Dan kunnen we ze als schapen bij elkaar drijven.”

Telescoop

„Aan de hand van de ringen, die ik op afstand met een telescoop uitlas, zag ik dat een paar ganzen heel veel jongen grootbrachten en andere ganzen helemaal niet. De grote families wonnen van de kleine families en van de ganzen zonder jongen”, vertelt Loonen. Zo’n 10 procent van de ganzen brengt 50 procent van de kuikens voort, terwijl 50 procent van de ganzen geen enkel jong van de volgende generatie grootbrengt.

„Toen heb ik een experiment gedaan. Ik bracht kuikentjes die net uit het ei waren gekropen van het ene nest naar het andere nest. Daardoor werden grote families klein en andersom. Wat bleek? Een gans met minder jongen verliest de dominantie in de groep. Net als wanneer hij kuikens verliest aan een vos.”

Voor een ander experiment maakte Loonen eerst een rijke voedselplek door de ganzen met gaas erbuiten te sluiten. Het gaas werd op skies geplaatst, waardoor hij het hek kon wegtrekken. De ganzen kwamen dan een rijke maaltijd tegen.

„Vooraan lopen de ganzen die zich gemakkelijk laten verjagen. Daarachter lopen de dominante ganzen, die de eerste ganzen verjagen als die heel snel gaan eten. De voorste ganzen aten slechts 20 procent van het gras. De dominante ganzen met hun kuikens aten de overige 80 procent. Je hebt dus verkenner in zo’n ganzengroep. De dominante families maken daar dankbaar gebruik van, op zoek

naar de beste plekjes.”

Het jaar daarop brengen de dominante ganzen ook meer nageslacht voort. Zo ontstaat er grote ongelijkheid in wie wel en geen jongen grootbrengt. „In mijn proefschrift beschrijf ik het mechanisme achter de ongelijkheid in de ganzenpopulatie.”

Ijsvrije Arctische Oceaan

In 1998 werd de Nederlandse overheid lid van de Arctische Raad om mee te kunnen praten over de toekomst van het Noordpoolgebied. Deze raad wordt vertegenwoordigd door alle landen die grondgebied in de Arctische regio hebben. Met toetreding tot de raad hebben ook andere landen de mogelijkheid observerator te worden. „Niet alleen voor natuurbescherming, ook voor wetgeving rondom een ijsvrije Arctische Oceaan”, verklaart Loonen. „Ons land is altijd bezig met internationaal recht. Daar willen wij graag over meepraten.”

De raad richtte onder meer werkgroepen op over biodiversiteit, vervuiling en rechten voor de inheemse bevolking. Nederland werd gevraagd vertegenwoordigers met expertise te sturen. Het Arctisch Centrum gaf aan een stationnetje op Spitsbergen te hebben. „Zo hebben we er voet aan de grond gekregen. Sindsdien wordt het Nederlandse Poolstation betaald door de overheid. Hierdoor kan ik sinds 1998 elk jaar naar Ny-Ålesund om onderzoek te doen.”

Het duurt twee maanden voordat de kuikens die uit het ei zijn gekropen, kunnen

vliegen. Loonen is dan op Spitsbergen om gegevens te verzamelen en andere wetenschappers te ontvangen. „Ik heb de rol van station leader. Ik ben hier altijd met twee studenten en vijf andere mensen die jaarlijks komen. Toen we de status van onderzoeksstation kregen, moesten we van de beheerder van het dorp gezamenlijk eten. Vanwege het gelijktijdig aanvoeren van voedsel en het afvoeren van afval”, vertelt de ganzenonderzoeker.

Ganzenkeutel

De ganzenonderzoeker heeft met eigen ogen de effecten van klimaatverandering in de Noordelijke IJszee gezien. „Het is duidelijk te zien dat de temperatuur van voor 1980 met gemiddeld 4 graden is gestegen.

Bovenop de berg staat een station dat 256 componenten in de lucht meet, waaronder het gehalte CO₂. Dat moet je ver van de industrie meten. We zien op Spitsbergen dezelfde trend in toename van CO₂ als in Hawaï.”

De poolonderzoeker doet daarnaast specifiek onderzoek naar ganzenkeutels. Deze zijn een lekkernij voor rendieren. „Ganzen produceren elke tien minuten een keutel. Dat is telkens een pakketje van 4 gram halfverteerd voedsel. Ganzenkeutels bestaan uit moskeutels en graskeutels. Ganzen met jongen eten voornamelijk gras en alleenstaande ganzen hoofdzakelijk mos. We hebben van beide keutels 25 exemplaren uitgelegd in het veld. Van de graskeutels waren er na twee dagen 24 van de 25 verdwenen en van de moskeutels maar eentje. Dit maakt voor mij duidelijk waarom de voedselkwaliteit voor rendieren en ganzen zo’n grote rol speelt.”

De voedselkwaliteit is eigenlijk de reden waarom ganzen naar het noorden trekken. „Voorjaarsgras heeft namelijk het hoogste eiwitgehalte”, verklaart Loonen. Via Schotland trekken de ganzen eerst naar Noorwegen om zich daar aan het malse gras tegoed te doen. Daarna trekken ze door naar Spitsbergen. Hier leggen de ganzen hun eieren die uitkomen als het voorjaar begint en er voldoende voedsel voorradig is.

„Op Spitsbergen bloeien de grassen ook minder vaak. Bloeiend en lang gras bevat minder eiwitten en is voor ganzen minder aantrekkelijk. Dat er tegenwoordig zoveel ganzen in Nederland zijn, komt door de stikstofproblematiek. Door bemesting heeft het gras een hoog stikstofgehalte en door beweiding blijft het kort. Veel ganzen hebben ontdekt dat het gras ’s zomers goed blijft en dat ze niet meer naar het noorden hoeven te vliegen. Daarom zijn hier ’s zomers nu meer brandganzen dan op Spitsbergen.”

Zwaluw

Komend voorjaar hoopt Loonen voor het 36e jaar naar Spitsbergen te gaan. Door zijn kennis heeft hij een bepaalde status verworven. „Voor de mensen ben ik de zwaluw die de zomer brengt. Oh, we hebben de ganzen gezien, dan komt Maarten ook. Door de jaren heen heb ik veel vrienden gemaakt en prachtige samenwerkingen tot stand weten te brengen.” Voor zijn verdiensten is de ganzen- en poolonderzoeker onderscheiden als officier in de Orde van Oranje-Nassau. In januari word ik 65. Ik hoop nog een aantal jaar door te kunnen gaan met mijn onderzoek op deze prachtige plek.”

Maarten Loonen geeft uitleg over ganzen-gedrag aan een internationaal gezelschap. Op de achtergrond het dorp Ny-Ålesund. beeld poolstation.nl

Vogelonderzoeker Maarten Loonen controleert een ganzennest op Spitsbergen. De vogels reageren furieus. beeld poolstation.nl

”

Een gans met minder jongen verliest de dominantie in de groep

Maarten Loonen, vogelonderzoeker Rijksuniversiteit Groningen

”

Ganzenkeutels zijn een lekkernij voor rendieren

Ongeval maakte van Ny-Ålesund onderzoeksdorp

Ny-Ålesund was tot 1968 een kolenmijn. Er gebeurden keer op keer ongelukken. De laatste keer stierven er tientallen mensen in de mijn door koolmonoxidevergiftiging. Door een explosie was de ingang geblokkeerd. De mijn was een Noors staatsbedrijf. In het parlement werd discussie over het mijnongeluk gevoerd, maar de regering vond dat hier niet zo moeilijk over gedaan moest worden. De mijnwerkers werden immers goed betaald. Omdat het parlement het hier niet mee eens was, viel de regering onverwachts. Als eerste daad besloot de nieuwe regering om de mijn te sluiten. Met bijna 79 graden noorderbreedte is Ny-Ålesund het meest noordelijke dorp ter wereld. Maar door de golfstroom zijn de klimatologische omstandigheden

redelijk mild. Na het sluiten van de mijn was er geen doel meer voor de 36 huisjes in het dorpje. Vanwege de noordelijke ligging is het wel een interessante locatie. Toen is er gestart met onderzoek naar satellieten, die rond de aarde cirkelen en iedere keer over de Noordpool komen. Vanwege dat onderzoek is een vliegveldje aangelegd. De Noorse regering wilde er later een onderzoeksdorp van maken. Meerdere landen, die waarnemer werden van de Arctische Raad vestigden onderzoeksstations in Ny-Ålesund. De Noren hebben de logistiek en onderzoeksfaciliteiten gecentraliseerd en bevorderen internationale samenwerking. Er mag enkel natuurwetenschappelijk onderzoek worden verricht.

Voormalig mijndorp Ny-Ålesund op Spitsbergen herbergt vandaag de dag een permanent wetenschappelijk team. beeld poolstation.nl